

Milí čtenáři Tvaru,

začalo období Štíra; to z jeho plivanců snad všechny protiklady povstaly: monstrum na hradě vs. soudnost, teplo domova vs. chlad světa, život vs. smrt, vlastizrady vs. stát... Svými sexuálně-mortalitními klepety nás začala natřásat dušičková doba, se vši svou mystickou nevlídností.

V tomto čísle se věnujeme poněkud zevrubněji básníkovi Milanu Šedivému: rozhovorem, který připravil kolega Vojtěch Němec, dvojrecenzí na jeho poslední sbírku a novými básněmi. K Šedivému jsem vždy cítil cosi ambivalentního. (Např. patří k našim nejlepším recenzentům, a zároveň mě často jeho recenze něčím popuzují.) Pročítám si však to, co říká v rozhovoru, čtu si recenze na jeho poslední sbírku a především jeho básně v tomto čísle, a jakýsi vítr – možná z neapolského zálivu – veškerou rozpornost náhle uhlazuje, usmíruje... Fascinuje mě Šedivého oddanost poezii, jeho vhléd do jejích útrob, haptická znalost jejích kostí. Ale ještě více mě uchvacují jeho nové verše, jedny z nejlepších, jaké jsem letos četl. Tak přesná, jemná a citlivá hudba slov!

Když už zpívám chválu, což je v naší zemi věru zvláštní věc, musím popřát Petru Královi ke Státní ceně za literaturu. Je to vůbec ironie – dostat za Vlastizrady cenu od státu... Z jedné strany si myslím, že Král měl toto ocenění za své básnické dílo získat už dávno; z druhé strany mě těší, že byly vyznamenány právě Vlastizrady, protože nám zoufale chybí dostatek kvalitního myšlení o literatuře a kultuře. Kvalitní esejistika je vzácný pyl. Vlastizrady jsou impozantní nejen svým záběrem, ale taktéž živostí, hloubkou a zasvěceným vnímáním. Že s nimi pokaždé nesouhlasím? Že jsem na jednom místě zakusil jejich kartáč i na vlastním hřbetě? Čert to vem! Nejsem masochista, ale děsím se hříchu malichernosti. Čtu toto dílo v celku – byť je současně intarzií rozkošných detailů – a coby celek je shledávám velké.

V těchto dnech se sotva lze vyhnout dalšímu dějství truchlivé politické hry. Z Hradu se na nás vyvalily splašky nevidaného zápachu. Prezident vyhrožuje, že se pomstí ministři kultury za to, že přijal dalajlámu, a následně skutečně vyškrtne jeho strýce, jenž je přeživším holocaustu, ze seznamu státních vyznamenání. To už je opravdu jen pro otrlé. Dobře že Daniel Herman nemlčel... O Zemanových excesech se ale píše všude. Naopak se moc nepíše o romském mladíkovi ze Žatce, který za podivných okolností zemřel, poté co byl mlácen v místní pizzerii (bití možná pokračovalo i za přítomnosti policie), protože pod vlivem drog obtěžoval hosty. Nebýt serveru *Romea.cz*, nedozvěděli bychom se nic. Podle kamarádky romistky je takových případů přitom víc. Protiimigrační hysterie načas překryla jiný domácí hřích. Ale on nezmizel. Je hrozivě přítomen...

Přeji vám dušičkové čtení.

Adam Borzič

Rodačka z pražského Karlína Helena van der Kraanová se stala v Holandsku renomanou fotografkou díky svým portrétům, ale nemenší obdiv si zaslouží i její zátiší (*Bílá košile*, 1985)

-sd-

969 SLOV O PRÓZE MICHAL PŘIBÁŇ: VŠECHNO JE JENOM DVAKRÁT, HOST, BRNO 2016

Přibáňův román vyrostl z potřeby – ba nutnosti – pojmenovat a vyslovit osobní a generační zkušenost. Prezentovat názory příslušníka generace, pro niž se za sametové revoluce účast ve studentské stávce stala zlomovým okamžikem, kdy „nám“ bylo dáno aktivně tvořit historii. Přibáňův hrdina a vypravěč se sice událostí roku 1989 dotýká jen letmo, nicméně život se mu rozkládá na „před a po“, tedy na dobu normalizační, nahlíženou jako čas dětství a dospívání, a dobu polistopadovou, kdy jako mladý revolucionář uvěděl, že drží v ruce kormidlo dějin a vede svět k lepším zítřkům. I tuto životní etapu ovšem tento vypravěč již nahlíží z více než desetiletého odstupu, což mu značně problematizuje jeho, dříve tak samozřejmé, jistoty. A nutí jej vymezovat se vůči později narozeným, kteří už vzhledem ke své vlastní životní zkušenosti nejsou s to pochopit, o co tehdy šlo. Plynutí času a proměňující se interpretace řetězce někdejších událostí, nadějí a radostí, ale také traumatizujících prohřešků, sporných činů a chybných rozhodnutí je ústředním bodem Přibáňovy výpovědi a důvodem, proč jsem ji četl se zájmem. Jako pozoruhodnou událost.

Výchozím časoprostorem autorova vypravování je symbolicky polorozpadlá krkonošská horská bouda, u níž se okolo roku 2005 (tedy roku, kdy román začal vznikat) setkává několik mladých lidí, aby si zavzpomínali, jaké to bývalo „tehdy“, když si tu spolu a s rodiči každoročně užívali strastí a slasti letních prázdnin. Tato „přítomnost“ je pak neustále konfrontována s minulostí – a to nejen s vypravěčovými návraty k příběhům, které mu zdejší pobyt (v chronologické posloupnosti) asociuje, ale také s dávnými zápisky jeho otce. Pásmo vypravěče i pásmo otcových dení-

kových záznamů je sice napsáno víceméně stejným jazykem, nicméně autor si zajímavě pohrá s odlišností synova a otcova pohledu na tytéž události či situace, případně s tím, jak se jejich interpretace mění s ohledem na dobu a kontext. Ani jedna z těchto postav tak není pro čtenáře zcela spolehlivým zdrojem informací, nicméně autor je zjevně přesvědčen, že složitost minulosti nelze uchopit skrze umělé vygenerovaná abstraktní schémata, ale jen skrze rozporuplné individuální osudy tak, jak je lze z různých perspektiv nahlížet. Přitahuje jej napětí mezi privátní každodenností obyčejných životů a brutalitou dějin, které do nich zdánlivě nenápadně zasahují.

Tomu odpovídá rovněž dvojice motivů, jejichž pomocí Přibáň do své zprávy o stavu tehdejší i dnešní společnosti vnáší potřebnou dynamiku a jejichž prostřednictvím uvádí příběh románu do pohybu. První z nich je motiv milostný: autorův vypravěč po celý život (od prenatálního stavu až do poslední věty) musí řešit nelehké dilema, která holka je pro něj ta pravá, eventuálně která ze dvou letních návštěvnic Karlovy boudy je právě ta dostupná – krásná Karolína, nebo sympatická, leč nešťastím pronásledovaná Yveta? Což mu v různých životních etapách způsobuje rozmanité lapálie, o nichž se dá zajímavě psát. Klíčovou dějotvornou funkci má ovšem spíše motiv druhý, jenž míří do roviny morální, etické a celospolečenské. Vypravěči je totiž na počátku devadesátých let dáno zjistit, že jedna z podstatných postav jeho „krkonošského“ dětství, tátův nejbližší přítel a jím osobně tak milovaný „středánek“, byl STB přinucen ke spolupráci a po patnáct let udával své bližní. Ve spontánním mladické rozhořčení jej odsoudí a jako novinář

se podílí na medializaci „jeho případu“, což „středánkovi“ zkomplikuje, ba zničí existenci.

S odstupem času si však vypravěč oprávněností původního odsudku přestává být jist, protože lidské skutky se mu ukazují jako nejednoznačné a dostupná fakta je neobjasňují. Upne se proto na obvinění, že středánek stojí za uvězněním dalšího z pravidelných návštěvníků Karlovy boudy, východního Němce Borowitschky-Borovičky, a snaží se vypátrat, jak to doopravdy bylo. Do románu tak vstupuje tradiční syžet detektivního pátrání po pravdě, které se ale zdá být předem odsouzeno k neúspěchu, protože jde o historickou záhadu bez jednoduchého řešení, bez svědků a jednoznačných dokladů. Čtenář se tak dlouho může domnívat, že Přibáň svůj román skončí hrdinovým rozčarováním z toho, že pravdu dějin nedokáže najít, pokud nějaká vůbec je.

Próz, které jsou komponovány jako průnik několika časových rovin a perspektiv a které životní materii rozkrývají prostřednictvím pátrání po pravdě, již nalézt nelze, není v literatuře málo. Hledám-li takovou prózu v české produkci, napadá mě *Mirákl* Josefa Škvoreckého, jenž obdobně konfrontuje obraz české společnosti let padesátých a události roku 1968. Přibáň však na rozdíl od Škvoreckého neinklinuje k zábavným historikám, ironii a sarkasmu a odává se spíše svému sklonu k analytické realistickému (až k pedanticky detailnímu) zaznamenávání zdánlivě všedních faktů, z nichž má vyrůst celkový význam. Zajímavé ovšem je, že zatímco v závěru *Miráklu* vyprávění dospívá do stavu, kdy si autor i čtenář musí přiznat, že pravdu patrně nelze zjistit, byť je možné doufat, že tehdy skutečně šlo o zázrak, Přibáň

v přítomném románu prvek „zázraku“ použije jako literární efekt, jehož pomocí lze neřešitelné vyřešit a příběh zajímavě vyšperkovat.

Stačí, když prózu žánrově přemikluje, čímž hrdinovi otevře možnost překročit časovou bariéru, a stát se tak přímým pozorovatelem analyzované minulosti. A třebaže vypravěčův pokus tuto minulost změnit vyjde naprázdno, už tím, že se ocitne v pravou chvíli na správném místě, je možné vše doposud nevysvětlené adekvátně vysvětlit. Čtenář se tak kupříkladu dozví, že za případem skutečně stáli dva estébáci (příčemž jen jeden z nich byl pravý, zato ale nesmrtelný) a jako přídatek je do vyprávění vtažen motiv Sudet a „německé a naší“ viny za války a po ní.

Rébus je vyřešen a problém přestává být problémem. To, že za všechno špatné může STB, sice nikoho nepřekvapí, ale v rámci „dobře vystavěného celku“ to jako přijatelné objasnění funguje. Jako by si autor uvědomil, že nepíše pouze pro omezenou skupinu adresátů s analogickou životní zkušeností a vyznávající podobné hodnoty, takže potřebu vyjádřit specifický životní pocit podřídil snaze zaujmout širší čtenářskou obec. A to překvapivým a ozvláštňujícím fabulačním trikem, který románu zpětně dodá nápad, filmový švih a šmrnc, patrně v naději, že takto jej zajímavým shledá i někdo, kdo o popisovaných časech a problémech nemá ani páru.

Rozumím tomu, považuji to za chytré a řemeslně vydařené, pro mě osobně by však méně bylo více.

Pavel Janoušek